

PURAISTAAN KIELTÄ 3 Mitä virkaa, mitä vastuuta?

Kun suomen kielen tutkija kertoo ammittinsa tavalliselle kansalaiselle, ihmetellään, että *ekkö nä sitä suomia jo ossaakki*. Kun fennisti sitten yrittää esiintyä kielenhuoltajana ja saada kansalaista analysoimaan kielenkäyttöään, häntä syytetään vanhanaikaisuudesta ja henkilökohtaisen ilmaisuvapauden loukkauksesta: ”*Kuule, tämmöseks tää kiäli nyt on vaan on kehittymässä, kannattais vaan sunki tunnustaa tosiseikat!*” Ja kun lopulta tiedeyhteisössä uskaltaa puolustaa suomeksi julkaisemista, törmää aina samaan kommenttiin: ”*Jos haluat, että joku lukee tiedettäsi ja siteeraa sitä, et voi kirjoittaa suomeksi.*” Miksen opiskellut vaikka hammasteknikoksi!

Osallistuin hiljattain oman yliopistoni uuden tutkijakoulun avajaistilaisuuteen. Läsni oli arviolta viitisensataa yliopistoyhteisön jäsentä. Tilaisuus oli lähes kokonaan englanninkielinen, olihan joukossa varmasti muutamia kansainvälisiä tohtoriopiskelijoita. Kukaan ei ole julkisesti kommentoinut tätä kielipoliittista valintaa. Yliopiston ja tiedeyhteisön englanninkielistyminen on ilmeisesti jo täysin luonnollistunut asia. Ehkä minäkin sitten pysyn hiljaa ja ryömin takaisin omaan tutkijankammiooni harjoittamaan historiaan siirtyvän kielen tutkimusta.

Vastuuntunto selittää lopulta pessimismin. Fennistinä tiedän nyt jotain sellaista, mikä joiltakuilta on unohtunut. On jälleen kerrottava, miten koko aineellinen ja henkinen hyvinvointi on tässä maassa rakentunut sen varaan, että koko kansa on voinut saada koulutuksensa omalla kielellään. Koko yhteiskunnan demokratisoimiskehitys on taas seurausta siitä, että meitä on pitkään hallittu omalla kielellä. Koko maailman asioista taas olemme päässeet osallisiksi oman käsitejärjestelmämme kautta, koska meillä joukkotiedotus toimii kansan kielellä. Esimerkkejä päinvastaisista tapauksista ja niiden kielteisistä vaikutuksista on maailma täynnä.

Tuntuu siltä, että suomen kielen tutkijan tärkein yhteiskunnallinen ja julkinen tehtävä on nykyään kielipoliittisen keskustelun ylläpitäminen ja analyttisen äänen tuominen siihen. Suomalaisethan osaavat nykyään kirjoittaa paremmin kuin koskaan, vaikka yhdyssanoja ei osatakaan. Luulenpa, että eivät niitä koskaan ole kaikki osanneet! Oikeinkirjoitukseen on lisäksi selvät säännöt, jotka voi opettaa nopeasti. Mutta miten opettaa ihmisille kieliasenteita, suhteellisuudentajua, kielen ja kognition yhteyttä? Entä miten kansallinen identiteetti kytkeytyy kieleen?

Viime keväänä Joensuussa kielitieteen päivien paneelin aiheena oli kielitieteilijän vastuu. Olin yksi paneelin keskustelijoista ja listasin niitä tehtäviä, jotka mielestäni kuuluvat juuri suomen kielen tutkijan vastuualueelle. Ihmisille pitää kertoa kielilainsäädännöstä, kielellisistä ihmisoikeuksista, suomen kielen tiestä viralliseksi kieleksi, kirjakielen kehittämisestä ja kaikesta siitä, miksi kannattaa pitää kiinni oikeudesta saada kaikki palvelut äidinkielellään. Mutua ei tarvitse puhua, tutkimustietoa on paljon. Puheeni paneelissa oli kuitenkin turhaa, koska paikalla oli jo valmiiksi samalla tavalla uskovien joukko, johon arvatenkin myös tämän lehden lukijakunta kuuluu.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus julkaisi vuonna 2009 kielipoliittisen toimintaohjelman nimeltä Suomen kielen tulevaisuus. Se on kattava analyysi suomen kielen tilanteesta ja sen taustoista. Sen ilmestyminen ei herättänyt keskustelua ollenkaan niin paljon kuin toivottiin. Kuitenkin Kataisen hallituksen ohjelmaan on nyt kirjattu, että hallitus käynnistää kansallisen kielistrategian valmistelun. Niinpä fennistien ohella ainakin nordistit ja anglistit päässevät nyt kirjoittamaan strategiaa ja käyttämään asiantuntemustaan. En tiedä, muuttuvatko asiat, mutta velvollisuus täytetään. – Uusille opiskelijoille sanon joka syksy: tervetuloa tekemään työtä ikuisten asioiden pariin.

Harri Mantila
Oulun yliopisto

Kirjoittaja on Oulun yliopiston suomen kielen professori. Hänen erikoisalansa ovat sosiolingvistiikka ja murteentutkimus. Vuosina 2000–2009 hän toimi suomen kielen lautakunnan puheenjohtajana.

